

HIZKUNTZABITASUNA.
KULTUR ANTROPOLOGIAREN ARAZO
claudi esteva

Claudi Esteva i Fabregat jauna Kultur Antropologiako katedratiko da Barcelonako Ikastetxe Nagusian, eta bertako CSIC-an Peninsulako Etnologi Etxearen (eta ETHNICA bere aldizkariaren) zuzendari.

Mexicon lortu zuen Antropologi Zientzietan Maitutza, eta Amerikaren Historian dugu Doktore Madriluko Unibersidadez.

Zuzendari izana da Madrilen Nazioko Etnologi Museuan eta Antropologi Ikasketen Eskolan.

Afrika Ameriketara eta Espainian ibilia duzu kanpo lanetan (Ekoadorreko Ginea, Mexico, Ecuador, Peru, Sayago eta Aragoi Garai).

Itzulpen oharra: Egilearen arira, beti ez bada ere, nahita jaregin diet esaldiei luze, pentsakera landuak maiz ekartzen duen tankeran nonbait. Ahal dela —hemen zalantza—, euskeraz ere zergatik ez horrela?

Bada honetan hamaika salatze idazlearen abstrazio maila ahalik eta leialen gordetzeko. Irakurtzea zailtzen dueia? Baita erderaz ere; berez edo oraingoz, euskeraz gehiago, jakina. Ez dugu ordea amets Jakintza goletara iristea? Bidea hortik omen.

izango du irakurle ausartak nik itzultzen haina lan. Irtenbide hobeak asmaraziko ahal dizkio.

Nazioko eta atzerriko aldizkari eta entziklopedietan argitara emandako lan espezializatuak ehun eta gehiago ditu; hogeitartik gora oraintxe argitara zorian. Liburua: "Función y Funcionalismo en las Ciencias Sociales" (CSIC, Soziologiako Balmes Institutoa).

Ondorengo lan hau JAKINEk eskatuta egingo da.

Hizkuntzabitasun arazoa aztertzeko Kultur Antropologiatik abiatzen bagara, beharrezko da ezartzea, lehenengo, zer den eta zertaz ari den Kultur Antropologia. Hemengo jardunbidean ezin begizta daitezke, ezta eskemazko agerpen batean ere, gure zientziadar honek besarkatzen dituen jakingai guztiak.

1. Zer da Kultur Antropologia

Merezi du oharraraztea Kultur Antropologia, funtsean, zientzi klase bat dela kulturen barrutian giza jokaeraren ikasketa parakatuaz diharduena.

Gure giza motak Lurreko toki ezberdinak beteala, eta bertan adaptatze ezberdinak egin dituen ginoan, garbi geratzen da giza taldeek ez dutela homogeneitasunik aurkezten. Honek idarokitzen du haien haziera historikoak bide ezberdinak hartu dituela. Planeta honetako ekologi barrutietan gure motaren iza-kera besberdin hau, kulturazko egokiera baten ondore gehiago da biologiazkoarena baino. Hortik dator, bi gizaki arrazaz antzeko izan daitezkeelarik, kulturaz osteraz ezberdin izan daitezkeela.

Antropologari batentzat bere ikasketaren berezgarriena, bada,

bilingüismo: hizkuntzabitasun
contexto: jardunbide

giza kultura da, hau antolatzeko eta gizarte edo etnia talde baten kideei ondorez lagatzeko era. Gainera, antropologiari batentzat esanguratsu da, nortasun estrukturan eta talde bateko kideek elkarrengana egokitzean gertatzen diren egina edo ondoreak ikastea, kulturazko era instituziotuak azterkatu, eta honelako izan ezarren, hala ere gizarte integratzea ukitzen duten beste era haiek arakatzea.

Honen arabera, Kultur Antropologiak gizakietako kultur ke- ren adaptatzea ikasten du, eta horiek, berarizko erantzunen bidez, giza taldeen kultur iza-kerak aldatzeko darabilten gisa ere bai. Horiek horrela, Kultur Antropologiaren jomugak giza taldeen kulturazko monografi eredu formulatzean daude, esate baterako eta exenplu bezala, euskal kulturaren, kataluniar, gaztelar, galiziar, portugaldar eta Iberia Peninsulako beste kulturen formulatzean.

Jomuga horiei so, kultur-historiazko bir-eraikitze ikasketak sarrerazten dira, hau da, deskribio eta teoriak formulatzen dira kultura baten iraganaldiko bizikeraz, eta hipotesiak jartzen dira, gero antropologiari bakoitzak ikerlan zehatzez horiek egiztatzeko saiatzen delarik. Bi exenplu etor dakizkiguke egoki dioguna gar- biro ulertzeko.

Antropologiari batek, monogami familia nuklearra ea zenba- teraino den orokar galdetzen duenean, eta noraino hartaritzen duen ekonomiak ezkonkera hau, giza taldeen ekonomia ezberdinak elkarrekin alderatzera jotzen du, hortik ondore bat ateratzeko, ekonomi ezberdinak izan daitezkeela elkarterraz egituraz antzeko

homogeneidad: homogeneitasun
desarrollo: haziera
adaptación: egokiera
miembro: kide
significativo: esanguratsu
institucionalizar: instituziotu
compatible: elkarretaz
primitivo: zahartankerako

den ezkonkera batekin. Herririk zahartankerakoena dira, esate baterako, monogamu, eta herririk oraingoena edo mendebalekoak ere halaxe dira.

Arazoak aparteko egiztapenen bat eskatzen badu, joaten da antropologia inkognita hori erabakitzen laguntzeko aukerak dituen herri batera, eta bertan dagoela bere begiz ikasten du hauz hau, ondo argituarte. Horri kanpo lan deritza, eta problema garbitzeko lankerari metodu esperimentalak. Hautemaniko kultur kerei buruz egiten duen deskribio sailkatuari etnografi eredu deritza, eta etnografia oinarri honen araberrako fenomenuen azalpena antropologi begirakera izendatzen da.

Horrela, antropologi teoria, antonomasiak, kulturaren gizarte teoria da. Talde bateko kide guzietan dagokien gizarte egintzako sistema bezala hartzen da. Jokabide programa bat bezala da giza izakien elkarte batek ontzat emana, eta haren balotasuna hiru elementuz osaturiko funtzio bilduma batekin dago erlaziotan: noiza-nuna- kultura. Era honetara, Kultur Antropologiak giza sailen kultura ikasten badu, nabari da orduan kultura honek jokaera baten berri ematen duela, bizikera bera daramaten gizakiena bakarrena edo haiei berarizko zaiena.

2. Mintzaira eta kultura

Mintzaira kulturaren atal bat da, eta funtzio bidez dago giza izakien jokabidearekin erlazionatua. Aitatu jokabidea taxutua dagoenez eta belaunaldiz belaunaldi ikasi eta hurrengoenganatzen denez gero, hizkuntzak eta kulturak jokaera konbentzioak ageriarazten dituzte giza sail baten kideek isilbidez ontzat emanak.

enfoque: begirakera

complejo fucional: funtzio bilduma

espacio, tiempo: nuna, noiza

funcionalmente: funtzio bidez

tácitamente: isilbidez (implícitamente: besterenbarne)

Horren arabera, mintzaira berrisail taxutua besterenganatzeko modu bat da. Pentsamoldea da, eta herri baten hizkuntza beste batenaren ezberdin bada, bere kulturaren atal batzuk bederen hala izanen dira. Whorf-ek dioenez, hizkera ezberdinak errealidade kera ezberdinen pareko dira.

Honela herrien psikologia hizkuntza bidez iker daiteke, hots, gogo kategoriak zeinetara kodestutzen diren, bide horretatik. Antropologiari batentzat, beraz, mintzaira aztertzea kultur ikasketaren alde bat da: ez bakarrik hiztegiek gizasail baten barrenean aurki ditzakegun gauza eta ideien zerrenda ekartzen digutelako, gramatikak berriz horiek elkar-aditze sailean dadukaten taxumoldea; baizik eta hizkuntza gizarte egintzaren elementu dinamiko ere badelako: gizakiari ahalbide eta txandabideak eskuetaritzen dizkio besteengana nola zuzendu behar duen, horrela ondoerantzuna izan dadin.

Pertsona ezberdinen artean batbihurtze osoa eragiteko modu bakarra, kide guziei dagokien hizkera bederaren bidezkoa da; eta haiek egintza komun batean sarrarazteko era, kultura bategara nolako osotasunez egokituak dauden izango da.

3. Etniaren kontzeptua

Kulturaren ikasketa barrenean Kultur Antropologiaren helburuak behin ezarriz gero, gainera daiteke, hau beste elkarte

información (contenido): berrisail
transmitir: hurrengoenganatu (besteren-)
codificar: kodestatu
comunicación: elkar-aditze (komunikaera...)
modo de organización: taxumolde
posibilidad: ahalbide
alternativa: txandabide
identificación: batbihurtze

batzutatik kultur homogeneitasunez bereizten den gizarte elkargo baten pareko dela. Hala, etnia bat kultur lagunarte batekin da konparagarri, alegia, kultur era bat erabili eta garatzen duen jendesail batekin. Era honetara, eta oroz esaki, etnia delakoa gizateri batasun bat da, eta horren kideek kondaira komun bat eukitzeaz bategiten dute beren artean, besteen aurrean berriz bestelako kultura bat osatzen dutelako. Etnia, horretara, gure giza motaren kultura suerte bat da.

Batzuetan, gehienetan ez bada ere, halako etnia beste enda suerte bat gertatzen da ugartetua iraun duen neurrian, baina nekez aurkitzen ditugu iraganaldietan zehar beren bizikera bereziak aldatzeke gorde dituzten etniak. Era honetan, kondairaldetik inungo etniarik besteengandik aldentuta egon ez den bezalaxe, berdin baieza daiteke ez dela mintzairarik izan inoizko harremanik gabe.

Etnia, kultura ta mintzaira, bada, adikizun dinamikoak dira: horien osagaiak aldagarri dira noizean eta nunean, herri desberdinen harreman ondorioz batik bat, eta beraz horien bizikeretan jazotzen diren aldakuntza historikoen ondore bezala. Kondairari so, etniak aldatu egiten dira, gizakiak ere bai, eta horiek direla-ta, kultura.

Orain mende batzuk etnia batek erabili hiztegia aztertzen badugu eta gaur horren kideek darabiltenarekin erkatu, berorren zati dezente bat aldatu egin dela ikusiko dugu, taldearen bizikera ere aldatu bada. Horrelakotan uste izan daiteke, hizkeraren osagai iraunkorrenak besteen aldean fonetika eta gramatika diratekela, hemen —etnia taldearen beste kultur ikusalde batzuetako hitzez esateko— ekonomi sinboluen sistema nahiz ahaidetasun sistema izan daitekeenaren pareko osagaiak.

históricamente: kondairaldetik, kondairari so (...)
concepto: adikizun

4. Hizkuntzaren gizarte eginkizuna

Kultur Antropologiaren barrenean mintzairak komunikazio taxutuzko sistema esan nahi du, eta horren bitartez burutzen dituzte gizarte sail bateko gizakiek beren helburuetan haintzat daduzkaten pertsonarteko harremanak. Pentsatzen dut, adibidez, hizkuntza jende talde batentzat, kultura bat erdiesteko lanabes hainean adiera sistema bat ere baldin bada, garbi dagoela orduan zera, edozein sistema hizkuntzatiar denominatzaile komun antzera dela eta horri begiratzen diotela, elkar ulertzeko, kulturazko lagunarte baten kideek. Lagunarte hau sozializazio prozesoez, hots, gizarte jokaera egokiaren ikazteaz barnelotzen da estu.

On da hizkuntzaren ikasketa, talde baten kultura —bere baliokak barne— nola jokatzen den zehazteko. Bere aukerarik funtziozkoenetan, hizkuntzak zeinetan nola, eragotzi nahiz alda egin dezake egintza, inork honelako edo halako ez duela esan behar pentsatzen duenean esate baterako, era honetan solaskidearen haserrea saiestearren. Hizkeraren bitartez jasotzen ditugu gu nola portatu lehenengo ideiak, eta horretara etengabe apailatzen ditugu horiek kontzeptu berrien hatzemandatez nahiz lantzeaz. Hizkuntza, hala, ingurumariari egokitzeko bidea da eta kultura baten taxuera sistemaren barrenean kokatzeko modua. Etnia talde bakoitzak bere bizitzari damaion zentzua islatzen du, bada. Ikuskera honetatik, Kultur Antropologiarentzat etnia, talde baten mintzaira aldaketentzat sistema ireki izan, haren kultura ere hala den neurrian da sistema ireki.

Horregatik hain zuzen hartzen du esku mintzaira bakoitzak gizakiaren heziera arloan. Batberaren taldean erdiesten da eta

lingüístico: hizkuntzatiar

denominador común: denominatzaile komun (komun denominatzaile?)

cohesionar: estu barnelotu

medio ambiente: ingurumari

gizaki batek besteekin bategiteko modu bat da. Hizkuntza baten haziera, honela, kulturaren hazieratik bereziezina da, biak, mintzairak eta kulturak, islatzen bait dute elkar erarik lotuenean. Lehenengoari gerta dakiona gertatu izango zaio besteari ere. Horien gorabeherak aldi berekoak izango dira, eta zerezko fenomenuak barneramango dituzte, erdiespen, eraketa, bilakaera, adaptatze ta bir-taxuera fenomenuak; hori horrela, ezin mintzairarik izan daiteke kultura baten laguntzarik gabe.

Bestalde, jatorrian bat izandako hizkerak lengusu ager ba-daitezke ere ez dira derriorez berdinak izango beren historiako haziera une jakin batean horiek hizketatzen dituzten herri edo etnien bizikerak. Hau oso argi dago zenbait etnia eta naziotan pentsatzen badugu, herri indoeuropar izenpean biltzen diren horietan, nahiz atapaskano deiturapean, Iparramerikako zenbait leinu indijaiori gagozkiolarik.

Arrazoi hauen harira, Kultur Antropologiak giza talde baten mintzaira, haren kulturaren adierazpen garbitzat ikasten du. Hau besteratzten bada, gizarte egokierak ere besteratu eginen dira, eta hauekin hizkuntza bera, behin esan, gizaki talde baten pentsamoldea aldatuko da. Aldatze honek dakar berekin hizkuntza eta kultura elkarren eragile direla; horretara gizon batek munduaz ukan dezan ideia, bere hizkeran eta bere egintzan islatua egongo da. Halakotan, hiztegiak kultura bateko erdikideen gizarte esperientziari dagozkion ikusalde eta zergauzak nabari araziko ditu.

Zentzu honetan, etnia baten mintzairak bere kulturak harre-razten dion histori mugimendua daduka, berea nahiz besterena izan lehenekina; horrela asmakari berri bat agertzen bada, edo

reorganización: bir-taxuera
indígena: indijaio
causas mutuas: elkar eragile
aspecto: ikusalde
objeto: zergauza
iniciativa: lehenekin

industriola berri bat, edo politika instituzio berri bat, mintzairak hiztegiaren ugaritzea errekistatuko du, eta erabiltzen ez direlako, makina zaharrak izkutatzen badira, beroiekin batera izkutatuko dira legezkatzen zituzten hiztegiak. Hauzia, ikusten dugunez, kultur kontzeptuen histori funtzionaltasun erlatibuzko bat besterik ez da.

5. Hizkuntzabitasunaren begirakera antropologi arazo bezala

Une honetara helduaz gero, zer zina dezake hizkuntzabitasunak kondairaldetik ezberdintzat definituriko kultur edo etnia kontestu batean, beste etnia baten edo batzuen kontestuekin alderatzen badugu?

Funtsean, hizkuntzabitasuna zenbait ertzetatik ikas daitekeela onar daiteke, beste batzuen artean, fonologi, semantika nahiz estruktura ikusgunetatik, baina baita gizarte kultur aldaketaren ikusgunetik ere, eta sikologiaren edo nortasun estrukturaren gain dituen eraginei dagokienetik. Eta politika ikusgunetik bertatik ere bai, honek halako mintzairak beste baten gain dagien bortxa instituziotua idaroki dezakeen bezanbatean, hizkera bat bestearen onetan menderatzeko, kentzeko nahiz ahultzeko politikei jarraiki.

Hizkuntzabitasun bezala, politika eta gizarte kontestu baten barrenean bi mintzairaren txandazko erabiltzea hartzen dugu, harek kultura biren nahiz gehiagoren guti edo asko elkar trukagarri den esperientzia barne duelarik. Hizkuntzabitasun honek esan nahi du bi kulturetatik bat duela hiztunak berea edo jatorrizkoa, eta horretatik bestea politika gertakari batek ezarria duela. Kasu horretan,

instalación industrial: industriola

registrar: errekistatu

funcionalidad histórica relativa: histori funtsionaltasun erlatibu

significar: zinatu

punto de vista: ikusgune

intercambiable: elkar trukagarri

hizkuntzabitasuna funtziozko erdiespen bat da, balio duela alegia komunikabidetarako, elkar aditu ahal izateko hizkuntzabidun izan behar duten —etnia talde batek behinik behin— kulturetako giza-kien artean. Zentzu honetan bi hizkuntzetako bat politika paper nagusia jokatzeko duen kulturarena da.

Beste hizkuntzabitasun gisa bat eskoladunen edo unibertsidade giroko taldeetan erabiltzen dena da, hedadura kaskar eta nazioartean entzute txikiko mintzairak dituzten gizarteetako talde horietan erabilia. Hauxe gertatzen da Eskandinabiar herrietan, haietan usu bait da guziz hizkuntzabitasuna, oinarri bezala nazio mintzaira edukiaz eta nazioarteko harremanetan txandazko, ingeles, frantses nahiz aleman hizkera. Honelakoan, hizkuntzabitasunak etnia baten irudia damaigu, hala nahirik eta hitzal handiko izateaz bat jotzen duelako, atzerri mintzaira baten beharra beretzen duen etniaren irudia.

Hau, zentzu pragmatikoan, tresnazko hizkuntzabitasuna da, onartzen dutenen gizarte eta ondorioz kultur komunikaeraren barrutia zabalagotu egiten bait du. Baina ez darama berekin, kasu horretan, hizkuntzabitasuna harrerazten diharduen beste etnia bat han izatea, eta honela ez dago halako egoeretan politika liskarrik. Hizkuntzabitasunaren egitura, horrela, bakezkoa da. Nahi izate eta egokitasun bereziak ditu berekin tresna betebeharreran.

Inork, bere hizkuntzaz gainera, beste mintzaira bat beretzen duenean, instituzioturiko bortxa bategatik edota etnia bi edo gehiagoren artean batek norbere kulturarentzat kanpotar den agintaritzan oinarritutako politika paper nagusia jokatzeko duelako, horrelakotan hizkuntzabitasunak liskar antza dakar, bere hastape-

bilinüismo instrumental: tresnazko hizkuntzab.
conflicto: liskar
en función instrumental: tresna betebeharreran

nean menderatze jokabide baten ondore bait da mintzaira bietako bat darabilen etniaren aldetik.

Beste egoera bat, kulturantzindun lurralde baten barrenean mintzaira ezberdinak hizketatzen dituzten etnia batzuen izan daiteke, bide batez bateratua dagoelarik ordea lurralde hori, ez guneko kultura baten inguruan bakarrik, baizik eta hizkera komun baten inguruan ere bai. Hau gertatzen da USA Laterri Batuetan, haietan etnia desberdintasun handia aurkitzen bait dugu bakoitza bere jatorrizko mintzairarekin, beste batzuen artean esaterako, italiara, polakera, espainera, japoiera, alemanera, txinera eta beste hainbat etnia minorien gainerako ordezkariak, beren bizitza lurralde hartan zertu eta oinarritzko edo angloamerikar nazio kulturak irentsirik bukatzen direnak.

Zentzu honetan hizkuntzabitasunak, gero eta haratutako etnia minorien antzeratze handiagoa agertzen du angloamerikar kulturarekin, eta bestalde elkar adierazbide bat esan nahi du, gizarte erabilizko mintzaira baten erdiespena beharrezko den neurrian. Kasu horretan, ingles hizkeraren erabiltzea ez da angloamerikar kulturaren antzeko bihurtzea bakarrik suertatzen, baizik eta Iparramerikako gizartearen barrenean kokabide ere suertatzen da, eta horrek inguratzen dizkio gizaki eta etnia talde inmigratuari gizartean norbere izaera burutzeko aukerak.

Beste era batean daude Laterri Batuetako indiarrak, hizkuntzabitasun arazo hau menderatze politika gertakariaren argitan ikustatzen dugunean. Laterri Batuetako indiar talde bereziek beren hizkerak dituzte, eta hauek angloamerikar kulturaren formez bes-telako bizikera batzuen haziera historikoari dagozkio. Ez dago zalantzarik harek honen gain duen teknologi eta zientzi nagusitasunaz, eta ingleseraren aurrez aurre hizkera indijaio baten jabe

pluricultural: kulturantzindun

idioma de circulación social: gizarte erabilizko mintzaira

medio de integración: -an kokabide

izateak gizakiari gizarte mugimendurako damaion nolabaiteko gaitasuna ikusi nahi bada, zera ezin zalantza daiteke, aitatu nagusitasun hori jakintzazko izateaz gainera gizartezkoa ere badela. Baina ezta ez dago dudarik indijaiotako etnia bakoitzak baduela angloamerikar etnia nagusiaren aurrez aurre moral jauntasun bat, haren bizia europarrak tarteko aurkitu bait da potegina bere haziera eta baieztatzean.

Laterri Batuetako indiarrek hizkuntzabitasuna hartzea, menderazio egintza bati —kulturazkoa bederen— oneriztea haina gertatzen da haientzat, hizkuntzabidun izateak Iparramerikako nazio kulturaren aldetik indijaioen apurkako iruntsitzea berekin dakarren neurrian. Indiarrek inglesera onartu eta hizkuntzabidun izateak esan nahi du berenaren bestelako mintzaira bat hartzen dutela arrazoi zenbaitegatik: a) horren itzal handiagatik, b) gizarte ibilirako gaitasun handiagoa eskuratzen duelako, eta d) kultura nagusienak status igotzea ernarazten duelako.

Hizkuntzabatasunetik bitasunera igarotze zoriak, kasu honetan, honelako zerbaite edo agerrarazten du: haziera ahalbiderik ez duen, bere egin ahaletan okildurik dagoen kultura batetatik, kondaira une honetan, horren aldean ahalbiderik handienak daduzkan beste kultura batetara igarotzea. Ideiainguru honetan, hizkuntzabitasuna onartzerakoan indijaiok ordaintzen duten prezioa, beren kultura eta geroari begira etnia baieztapena gutxika izkutatzea haina da.

Bestelakoa izango litzake gertaera, indiarren kultur haziera maila anglotarrenaren parekoa nahiz goragokoa balitz. Honela izanaz gero, anglohiztunen zenbaki handiagoa ez litzake faktore erabakitzaile izango, prestijio faktorearen nagusitasunak buru emango bait lioke, nor beretara joaz eta bere kultur sistemare-

contexto (de ideas): ideiainguru
hablante: hiztun

kiko konfiantzak gizakiari eta taldeari damaion autobaiezteko gaitasuna aukeratuaz.

6. Hizkuntzabitasuna funtziozko txandaera bezala

Perspektiba honetatik, hizkuntzabitasunak zenbait txandaera eta funtzio idarokitzen duen fenomeno bat adiarazten du. Hauetamen uztai edo kondairaz ezberdin diren egitura abaniku baten barrenean dago sartua. Zalantza ezinekoa da gertakari historiko berezia osatzen duela eta konbinazio desberdinak dituzten variableen ondore bezala tratatu izan behar duela. Ez dago ezbairik, hala ere, gizaki eta herri ezberdinen artean gero eta handiago diren gizarte harremanen arabera, hizkuntzabitasuna premia bat bihurtu dela hautaera sail baten barrenean ase beharrekoa, eta hautaera horien erabaki hartzea gizakiari eta gizarte taldeei dago kiela, beroien nahiari eta kultur beharrei jarraiki.

Korapiloa zerean datza, politika baldintzak hala nahitako hautamena egitea laketzen duten ala ez. Erabakia libreki hartzen bada edo komunikazio-, informazio- eta gizarte-zirkulazio maila handiagoa adiarazten duten kultur interesen arabera hartuz gero, orduan hizkuntzabitasunak ez du liskar gogorrik berekin, onartu duen talde edo gizakiarentzat; baina politika istituzio bidez ezarria bada, orduan problemasail berezia azaltzen da: agintaritzeta eta kontzientzia asalduaren arteko liskarrei datxekena. Hemendik sortzen da gizarte beharraren aurrez aurre moral zilegitasunaren galdera. Hori dela-eta, liskarra azaltzen da kultura biren artean: bere burua alienatuztat eta pot egindakotzat dadukan kulturaren, eta kondairakiko eginkizun eta batasun mistikak zuzeneztatu ustetan diharduen beste kulturaren artean.

autoafirmarse: autobaieztu

alternativa: txandaera

problemática: problemasail

conciencia resistente: kontzientzi asaldatu

Liskar hau are ta gogorrago da, zenbat eta argiago izan zer honen kontzientzia, norbere kulturak ezer gutxi duela ikasi edo hartzekorik, zein kulturaren mintzaira harrerazi nahi den, haretatik. Horrelakotan prestijio zer horiek paper garrantzitsuagoa jokatzen dute, bi etnien artean gizarte elkar-aditzea errazteko premiak berak baino. Etnia hauek antagoniko bihurtuala, hizkuntzabitasuna bortxazko esperientzia bilakatzen da istiluan dabilten gizaki eta etnia taldeentzat.

Dena dela, hizkuntzabitasunak berekin bi etnia edo kulturen izatea dakarrenean politika, ekonomi eta gizarte berdintasunezko arako muga batzuen barrenean elkarrekin bizi direlarik, ezin har daiteke hori garrantzizko arazo bezala liskarraren ikusgunetik. Hala da ordea, aurretiko bezala ordainezko kontrapartidarik ez dadukan menderazio egintza bat duenean. Orduan hizkuntzabizko egokiera bortxaren agerbide gertatzen da, eta honek kontraegiteko ohituren eta adimen ohitura konpongaitzen sortzera eramán dezake, eta batez ere esistentzi dikotomien agertzera.

7. Hizkuntzabidun gizarte biziera

Hizkuntzabitasunari, adimen esperientzia denez, norñasunaren aberasgarri eritzi dakiok, honek aldearez bere izaera zermugatu ahal izan duenean eta estu barnelotu edo era konpongarriz baieztatu denean, hau da, bere hazieran beste kultura baten egitaraua tartekatu ez denean. Orduan esperientzia aberasgarria da, beste hizkera baten erdiesteak —gizakiak kulturaz osaturiko norñasun bat mamitu ondoren— konfiantza emateko balio duen neu-

dentro de relativos límites: arako muga batzuen barrenean
antecedente: aurretiko
incoherente: konpongaitz (elkar?)
definir: zermugatu
coherente: konpongarrí (elkar?)

rrian, goratu egiten duela eta informazio maila eta zabalagotu komunikaziorako eta beraz giza bizitza ulertzeko gaitasuna.

Esperientzia aberastzaile honek esanahi txikiagoa ez duen beste alde bat ere eskaintzen digu: beste mintzaira bat lortzeko batek jarraitu duen bidea, kulturatze prozesuaren pareko dela, hots, nortasuna egokitzeko sisteman aldaketen gertatzea. suposatzen duela. Eta horrela, kasu batzuetan aberasgarritzat har daitekeenak, beste batzuetan anomiarra eraman dezake, batez ere honako gertakari hau hautematen badugu, gizakiak nortasun bikoitz baten onartzera bultzatua ikus dezakeela bere burua, elkarren artean kontzeptu ezberdinen tankeran gurutzatu eta elkar joaz diharduen bi kultura desberdinek agertzen duten nortasunaren onartzera.

Dramatikoago gerta daiteke hori, gizakia eta horren taldea beren kultura zernolarik gabe nahastu beharrez aurkitzen direnean mintzairazko erdiespen eta instituzio egokiera formalen antzpean, horiek gizakiari bere taldean nahiz beste batzuetan lekutzeko gaitasuna gutxitzen diotelarik. Behin esan, nortasuna hizkuntzabizko esperientziaz aberasten bada ere, nahaspilatu egiten da ordea, esperientzia hau goizegi eta bortxaz, hots, haurtzaroan datorkionean, artean bere adaptazio loturak, munduarekin konpogarri den era batez inoratzen lagunduko dioten horiek, zertzen diharduelarik.

Formalki instituzioturiko edo bortxazko integratze gisa hau gizakiaren ohinarrizko nortasun egiturarekin behatzen da, hau da, norbere familia eta etnia sozializatze prozesuan zehar eraikia izan den harekin, prozesu hori beraz instituzio egitura formaletatik ezartzen zaiolarik. Anomia bi kultura gurutzatuen kide ardizka izatean datzake, eta horien estruktura edo elkarketa

proceso de aculturación: kulturatze prozesu (?)
incoherentemente: zernolarik gabe
orientarse: inoratu

ardo eta olio osagaiez eginiko irudi baten antzeko izan daitezke, beren nolatasunetan berezi elkar irau, baina aldi berean unidade askatuz, autonomuz nahi bada, jardun, beren izakera erdigaldua berriro osorik hartzeko saiatsen direla. Irudi hontaz aditzera eman nahi da kultura bakoitzaren erdizkako biziera bat ikustafzen dugula, horietatik alegia ezeinek ere ez duela osoki bere izaera baieztatuko.

Alabaina haren funtzionamenduaren bidegabetasun hau bere jokaeran islatua agertuko da berebat: olio eta ardo orbanak, beren artean bananduz gero, metastasi baten osagai bezala azalduko dira, metastasi horren luzapena, beste tasun kontrario batzuk tarteko, etenda aurkitzen delarik. Bi kultura gurutzatu, bada, bi pentsamolde gurutzaturen pareko dira, pentsamolde harremanik gabeak komunzki, norabideratzean eta segurantzi senean zalantzazko nortasun antzez agertzea berezitasun dutenak. Kulturinguru bereiztaile honen barrenean gertatuko da, norbaitek beste hizkuntza bat hartzen duen bitartean, beste jarkera eta jokabide batzuk ere hartzen dituela.

Beste mintzaira bat hartzetik jaiotako arazoez gizakiaren nahiz taldearen larritasun maila desberdinak isla ditzakete:

- 1) Atzerazia izango ote den bildurra; onartuko ez ote duten bildurra; bere burua huts egina ikusiko ote duen bildurra.
- 2) Nahigabea, nortasuna erdibituta eta gaizki osatua egoteak dituen alde txarreatatik; txandaka bi kulturez, edo berdina dena, bi mintzairerik baliatzea beharra legetariko bortxa sistema baten barrenean; norta-

cualidad: nolatasun

incoherencia: bidegabetasun (konpongaiztasun?)

orientación: norabideratze

contexto (cultural) diferencial: kulturinguru bereiztaile

sistema de coacción formal: legetariko bortxa sistema
acomplejarse: okildu

sunaren okiltzea, formal egoeretan gezurrez eta itxuraz integratetik datorren segurantzi ezagatik; aukerazalekeriaren ugaritzea, gizarte eginbide bezala.

- 3) Ohartuzko eta ohargabeko erresuminak edozein agintaren aurka, desiratu edo aukeratu ez den kultura nahiz hizkuntza bati egokitu beharrak gizakiari matxinada lehia indartsu bat emateko balio duelako; jarkera eta santimendu maltzurren hazibidea, beste kulturarekiko abegion zentzua galtzea haina direnak, *statu quo* hura itxuretan onartuaz; eta bihotz mugidaz lehenera itzultzeko gurari sakonaren bizkortzea, hura berez oraingoa baino behezagoko kultur eredu bada ere.

Horrela, kultura nahasi edo gurutzatu baten eratzeak halako nortasun baten haziera ekartzen du gizarte iheskeriarako tresna indartsuz hornitua; horien artean sartzen da norbere egokiera bideetan konfiantza galtzea, bai eta gauzez izate sentimendutik eta nork bere inguruaren kontrolbideak aski menderatzen ez dituelako ustetatik bizi diren jarkera batzuen haziera. Izatez eta egitez, horrelakoetan zera gertatzen da, *ni*-a integrazio ezaz dela min, edo oinarrizko ahuleria baten inguruan osatzen dela; ahuleria horrek gertakari hau du iturri: batberaren etnia taldeko kulturaren sozializatzeko kale egin diola, hura beste kulturaren gizartekotzeak ere huts egin duen bezalaxe.

Ustel gertatze hori beste kulturaren sistemazko interferentzien agertzean etzanik izango da ezarrizko instituzio eran azaltzen delarik, eta horien artean hizkuntza izango da adimen-indar hon-

oportunismo: aukerazalekeria
consciente, inconsciente: ohartuzko, ohargabe
medio de evasión social: gizarte iheskeriarako tresna

datzaile ta bide batez, beste kulturaren gaitasun bereziei beti egokitzen ez den informazio. Beste potegitea, egunoro aldi berean bi kulturez baliatzen datorren eragozpenean datzake, bietako ezinetan zeharo lekutu ezin daitekeelarik.

Baldintza horiekin, adaptazio adimenaren hazierak beti gaituko du adimen sortzailearen haziera. Baldintza horietan, bestalde, nortasunaren egitura bi hautapenen artean kulunkatuko da, agintaritzaren aurka jeiki ala hari gezurrez menperatu. Baina edozein eratarata ere, nortasun egitura barne-ezaguera batek zapaldua egon daiteke, indarberritzeko aukerarik gabe porrokatua izan delako ezaguerak.

Hizkuntzabitasuna, hortaz, eta zein histori heinetan agertzen den, aberasgarri da nahiz porrokatzaile; eta kultura modernu orotan gizakiak, bere gizarte komunikaera eta mugikortasun barrutia zabalagotzearen, bereaz gainera beste mintzaira bat erabili behar izatez aparte, badaezpadako gertatzen da egokiera prozesua beste oinarritzeko hura burutu baino lehen: batberaren kultura erdietsi.

Horrelako zirkunstantzian hizkuntzabitasuna nortasunaren txirotzaile azaltzen da, nortasun hori honetara begiratzen dugunean, ez dela osoki garatu bere erreferentziazko pondu edo kultur lokarri berezko dituen haietan. Hizkuntzabitasuna, horrela, ispilu aurpegi aldatzaile baten antzeko bilakatzen da, inor izkuta dadin balio duelarik ere, ostera badaezpadako eta liskar biztzaile baita da norbere izaera osatzeko erabaki aldetik. Era honetara, onuragarri suertatzen dena ez da beti nortasunarentzat homeostasis

frustración: potegite (huts eman, kale egin...)

integrarse: -an lekutu, kokatu

situación: hein

movilidad: mugikortasun

problemático: badaezpadako

conflictivo: liskar piztzaile

gertatzen dena. Hauzia zerean egongo da beti erdiratua, hizkuntzabitasunaren nolakoan, noizean eta zergatian.

Euskeratzaile: **jose luis zurutuza**

Bibliografia: ikus daitezke

ANDERSON, N.: 1969 *Studies in multilingualism*. Leiden, E. J. Brill.

FISHMAN, Joshua A., y Otros: 1966 *Language loyalty in the United States*. The Hague, Mouton.

HOUIS, Maurice: 1971 *Antropologie linguistique de la Afrique noire*, Paris, P.U.F.

WEINREICH, U.: 1963 *Languages in contact*. The Hague, Mouton.

centrar: erdiratu
incluir: barneraman